کاندید اکادمیسین سیستانی ۲۰۱۵ /۵/۶

د احمد شاه دراني (سدوزي[۱])
سیاسی درایت او ملی وجاهت

ژباړونکی: رحمت آریا

د اتلسمې زېږدېزې پېړۍ څلورمه او پېنځمه لسېزه د نادر شاه افشار د سلطنت له پړاو سره سمون خوري. دغه پړاو د ځمکوالۍ له وحشي زبېښاک، د پرګنو له نېغ لوټ او تالان، د مالیاتي سیستم له ځور او زور زیاتي، د زور واکۍ له بوږنوړي تاوترېخوالي او وحشتناکو وژنو، د کوپړۍ منارونو له جوړولو او نورو هر اړخېزو ورانېو سره بدرګه وو.

د ۱۷۴۰ ز کال له پېله نېولې د نادر تر مرګه (۱۷۴۷ ز کال پورې) د افغانستان د کابل د سیند د غاړو په اوږدو کې پرتو پښتنو، تاجیکو، هزاره وو، چارایماقو، وزبکو او تورکمنو قبائیلو او ټبرونو، په بلخ، کندوز، اندخوی، سرپل، شبرغان، هرات ، بادغیس او سیستان کې ډېره پرګنو د نادر پر وراندې د پاڅون بیرغ پورته کړ؛ سره له دې چې د نادر ځپونکو ځواکونو دغه پاڅونونه په وینو کې لیت پیت کړل، مګر نادر هېڅکله په دې بریالی نه سو چې زموږ د وګړو د خپلواکۍ غوښتنې پیاوړې روح ځانته را ایل کړي، که په یوه ځای کې یو پاڅون د شلګرو، تورو او توپونو په زور د لنډ مهال لپاره غلی کېده نو په بل ګوټ کې به بل پاڅون سر راپورته کړ او تر یوه مهاله به یې خپلسرو زورواکو واکمنو ته اوبه تر ورخه ورتېرې کړې[۲].

په دغسې په اړدوړ ډکۍ، کړکېچنې او بې ثباتې اوضاع کې په میلیونونو پرګنو د ځمکوالې (فیوډالې) استبداد په واکمنۍ کې د زړه له کومې بدلون غوښت ، په پای کې نادر شاه افشار د خپل دربار د سردارنو په لاس ووژل سو؛ د نادر افشار له وژل کېدو سره جوخت د هغه دولت هم و پرځېد او په سېمې کې د افغانستان وګړي لومړنۍ پرګنې وې چې د استقلال او خپلواکۍ بېرغ یې پورته او د احمد شاه ابدالي تر مشرۍ لاندې یې د خراسان پر کنډوالو چې له شپږو پېړېو راهیسې یې خپل حدود و ثغور له لاسه ورکړي ول د افغانستان په نامه د نوي هېواد بنسټ کښېښود؛ له همدې نېټې وروسته زموږ ولس د خپل برخلېک ښبتن شو، له بې هویتۍ وژغورل سو او بېرته د له لاسه تللي نوم ونښان او عزت څښتن سو. دا دې له هغې نېټې ۲۶۰ کاله تېرېږي چې افغانستان د نړۍ د خپلواکو هېوادونو په کتار کې په لوړه غاړه ولاړ دی او د نړۍ په نقشې کې یې ځای د یوه پولادي موټي په شان څرګند او روښانه دی.

احمد شاه ابدالي په ۱۱۳۵ هجري کال کې چې له ۱۷۲۲ زېږدېز کال سره سمون خوري، په هرات کې زېږېدلی دی، یو کلنۍ ته لا نه وو رسېدلی چې پلار یې محمد زمانخان له نړۍ سترګې

---

[۱] ـ افغان تأریخپوهانو له اسلام وروسته د افغانستان د تأریخي پړاوونو په تصنیف او طبقه بندیو کې د شاهي کورنېو لړۍ د توپیر او څېړنۍ بنسټ ټاکلی دی، لکه : د طاهریانو پړاو، د صفاریانو پړاو، د سامانیانو پړاو، د غزنویانو او غوریانو پړاونه او نور. له همدې کبله هغه پړاو چې په احمدشاه دراني او د هغه په اولادو پورې اړوند پړاونه دي او په افغانستان کې یې واکمني کړې، د " سدوزیانو" د پړاو په نامه یاد شوی دی.
احمد شاه درانی د سدو (اسدالله خان) کړوسی دی؛ سدو خان د ۱۰۰۰ هجري قمري کال په شا و خوا کې د کندهار په سویل کې د ابدالي قوم مشرتوب په غاړه درلود او سدوزیان د همدغه سدو خان له نسب څخه دي. موږ هم له همدغه منل شوي دود سره سم هغه دولت چې بنسټ یې احمد شاه دراني په ۱۷۴۷ ز کال کې اېښی دلته د سدوزي دولت په نامه یاد کړی دی.
[۲] ـ سیستاني،" قیام های مردم افغانستان بر ضد نادرافشار"، د ۱۳۶۸ ل کال چاپ . ۷ پ

افغان جرمن آنلاین تاسو په درنښت همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادښت: دلیکني د لیکنیزي بني پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په څېر و لولئ

پټې کړې؛ ۸ یا ۹ کلن وو چې له خپل ورور ذوالفقار خان سره له هراته، کندهار ته راغی، کندهار ته له رسېدا سره سم له خپل ورور سره یو ځای د شاه حسین هوتکي زندان ته ولوېد چې له ۱۷۳۱ ز کاله نېولې تر ۱۷۳۸ ز کال پورې په کندهار کې زنداني وو. کله چې په ۱۷۳۸ ز کال کې نادر افشار کندهار ونېو نوموړی له خپل ورور ذوالفقار خان سره یو ځای له زندانه خلاص او مازندران ته تبعید سو. پر دغه مهال هغه ۱۶ یا ۱۷ کلن وو، سوبمن نادر له هندوستانه بېرته راستون سو او په مشهد کې یې خپلې سوبې په جشنونو ولمانځلې، (۱۱۵۳ قمري = ۱۷۴۰ ز کال) وو چې احمدشاه د نادر په لښکر کې ګډون وکړ،او د ارمنستان، داغستان، ایروان او آذربائیجان په ایالاتونو کې یې د نادر د سوبو په جګړو کې فعاله ګډون وکړ، د همدغه فعاله ګډون له کبله ول چې د نادر دومره پاملرنه یې ځانته راواړوله چې نادر د خپل ساتونکي ګارډ د افسر او د افغان ځواکونو د مرستیال په توګې و ګوماره.

ابدالي احمد شاه د نادر تر مړېنې « ۱۷۴۷ ز کال پورې» د ستړواکۍ رموزونه زده کړل او د هرې ورځې په تېرېدلو د افغان ځواکونو په منځ کې یې خپل ګرانښت او منښت تر لاسه کاوه. وروسته له دې چې نادر د خپل دربار د سردارانو له خوا (چې محمد خان قاجار او ملګرو یې هم په کې ګډون درلود) په خبوشان کې ووژل سو، دا احمد خان ابدالي او د افغان ځواکونو سران ول چې د نادر حرم یې د نورو لښکریانو له زور زیاتي او تېري څخه وژغوره، د همدغه غیرتي خدمت په بدل کې ول چې د نادر د حرم مېرمنې د « کوه نور الماس» سره له یوه بل ګران بیه فخراج سره احمدخان ته ډالۍ کړ ، له دې پېښې وروسته احمد خان د کندهار پر لور راوخوځېد.[3]

د کندهارد ښارنقشه په ۱۷ میلادی پیړی کی؛رسام :فرانسوی سوداګر " ژان باپټیست"

د حاجي جمالخان بارکزي، محبت خان پوپلزي، موسی خان اسحاقزي، نور محمد خان علیزي، نصرالله خان نورزي[4] په ګډون افغان مشرانو په کندهار کې د شیر سرخ په مزار کې له خپل منځه د یوه ملي مشر د ټاکلو په موخې یوه جرګه جوړه کړه؛ له دې چې د خانانو په منځ کې هر خان د واک د راخپلو په لټې کې وو نو یو بل به یې رداوه، دې جرګې تر اتو ورځو پورې دوام وکړ، خو جرګه د اتو ورځ شنډنو او وراشو په ترڅ کې کومې پایلې ونه رسېده، جرګې په

[3] ـ ډاکټر محمود افشار یزدي ، افغاننامه ، ۱ ټوک ، ۱۸ پاڼه
[4] ـ تأریخ سلطاني ، ۱۲۲ پ

افغان جرمن آنلاین په درښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادښت: دلیکنې د لیکنیزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په ځیر و لولـئ

خپلې نهمې ورځ پرېکړه وکړه چې د شیر سرخ د مزار مجاور صابر شاه چې پو روحاني سړی وو په خپلو منځو کې د حـَـکــَـم په توګې وټاکې، جرګې پتـپـیلې وه که صابر شاه هر څوک ټاکي نو ټول به هغه ته بیعت کوي. دا صوفي مشربه درویش هم له خپله ځایه راپورته سو، په ورځیرمې سـپـمې کې پې د غنمو یو وَږی را واخـپـست او بـپـرته د جرګې منځ ته راغی، په جرګې کې د ټولو ناستو کسانو سترګو دغه درویش ته رغږېدلې او دې ته پې کتل چې چا ته به ورنـپـږدې کـپـږي. صابر شاه چې لـپـدلي ول په دې جرګې کې یوازېـنی ناست سړی چې ډېرې خبرې نه کوي، احمد خان دی، نو درویش هغه ته ورنـپـږدې سو او د غنمو وَږی پې د احمد خان پر دستار باندې کښـېـښود او وپې ویل « دا ستا جیغه ده او ته دُرّانی پاچا پې!». په جرګې کې تولو ناستو کسانو د احمد شاه ټاکنه ، په خپلو مبارکیو لا پرتمینه کړله. (د ۱۱۶۰ هجري کال د رجب مـپـاشت، = چې د ۱۷۴۷ ز کال د اکتوبر له مـپـاشتې سره سمون خوري.). هغه پر دغه مهال ۲۵ کلن وو[٥]. د ابدالي سدو زو د قبیلې احمد شاه د زمانخان زوی په ۱۷۲۲ ز کال کې په هرات کې زېږېدلی دی ، مور پې زرغونه نومـپـدله چې د عبدالغني خان الکوزي خور وه.

احمد شاه خپل کار د قومونو د مشرانو د پوې سلاکارې شورا په جوړولو پـپـل کړ. د احمد شاه د دولت د ادارو په مشرتابه کې پو شمـپـر سرانو او خانانو ځانته القاب درلودل چې ډېر مهم القاب پې دا ول : اشرف الوزراء، مختارالدوله، وکیل الدوله، نظام الدوله، معتمدالدوله، مخلص الدوله، شاه دوست، شاه پسند، شاه ولي، عرض بیګي، ضبط بیګي، ایشیک اقاسي، قوللراقاسي، د خانانو خان، خان علوم او قاضي القضات، امین المک او نور[٦].

احمد شاه دُراني تر وسې وسې هڅه کوله چې ځمکوال یا فیوډالان د هغوی په قبیلوي سـپـمې کې په حکومتي چارو کې ونه ګوماري، پر ځای به پې د دولت تنخواه خواره حاکمان چې له منځنۍ پاړکې « طبقې» څخه ول په قبائـیلي سـپمو کې په کار ګومارل[٧].

کله چې نامتو انګرېز څـپـړونکي الفنستن د افغانانو په اړوند خپل تر ټولو جامع کتاب لـپـکه، نو د سوپل لوپدپځو افغانانو د وراشې په لړ کې احمد شاه بابا د معاصر افغانستان بنسټ اېښودونکي په نامه یادوي او واپې : « احمد شاه په خپلې لوړې پوهې د پوې سترواکۍ بنسټ کښـېـښود. کله چې له دې نړۍ څخه پې سترګې پټولې د متصرفاتو لمنه پې د خراسان له لوپدپځه نـپـولې تر سرهند او له آمو نـپـولې تر هند پورې پراخه وه، هغه دا ټول متصرفات یا د ترونونو او یا پې عملاً (د تورې په زور) تصرف کړي ول.[٨]»

جنرال فریه، وایی:«افغانان داحمدشاه دسلطنت تر دوری پوری هیڅکله داستقلال خوند نه وولیدلی، له دی کبله ګومان کیږی چی قومی لیولتیاوی اوکښښونه دی په همدی دوری کی غوړیدلی وی. د بیان او عمل هغه آزادی چی افغانان یی په دغه مهال لاسته راوړی قویاً د دوی دخپلواکی د روحیی د ودی او کلیوالی غرور لامل ګرځی چی لا تر اوسه دهغوی دځانګړتیا یوه برخه ده-یو قوم چی دنسلونونسلونو په اوږدو کی محکوم وو، یوناڅاپه په یوه حاکم قوم بدلیږی. داسمه ده چی دغه یوناڅاپه اوښتون او بدلون د میرمحمود پرمهال را منځته کیږی، مګر دسدوزی احمدشاه پرمهال پراختیا مومیِ، دغه اوضاع د دی لامل ګرځی چی پرخپل ځان د ډاډ او اعتماد روحیه را منځته او داسی یو ډول تفوق غوښتنی او لوړتیاپالنی ته لاره پرانیزی چی تر پخوا تردی یی شتون نه در لود، که په لنډیز یی ووایو،دقومی تفکر شکل او بڼه را منځته کوی.»[٩]

---

[٥] - فیض محمد کاتب، سراج التواریخ، ۱ ټوک، ۱۲ پاڼه، ګنداسنګهـ، درانی احمد شاه، پښتو ژباړه ، نصرالله سوبمن ۱۳۶۶ لمریز، ۲۵ پاڼه؛ پښتانه د تأریخ په رڼا کې : د کتاب لـپـکوال ظفر کاکا خیل ، نوموړی د کتاب په ۸۵۷ پاڼې کې چې ۱۹۶۵ ز کې چاپ شوی وایي : « د احمد شاه د ټاکنې پرمهال پرېکړه وشوه چې پادشاهي دې د سدوزیو او وزارت « صدارت» دې د بارکزیو وي، ددې خبرې په منلو سره احمد شاه پاچا سو او ټولو مشرانو ورته مبارکي ووېله.» مګر د دراني احمد شاه د دولت پر مخ بـېـولو لړۍ پر دغسې پوې پرېکړه د تائـید ګوته نه ږدي، که داسې پوه پرېکړه ریښتیا وای نو احمد شاه نه شوای کولای د جرګې د پرېکړې برخلاف هم سلطنت او صدارت دواړه د خپلې قبیلې په منګولو کې متمرکزه کړي.

[٦] - پوپلزایي، عزیزالدین وکیلي، تیمورشاه دراني،چاپ ۱۳۴۶، له ۱۳۳، ۱۲۷ پاڼو وروسته

[٧] - غبار، افغانستان در مسیر تأریخ، ۳۵۸-۳۵۴ پاڼې

[٨] - الفنستن، افغانان، ژباړه : آصف فکرت، چاپ مشهد ایران، ۴۹۶ پ

[٩]-فریه،تاریخ افغانها،۷ څپرکی ،ژباړه: سهیل سبزواری،سایت اریایی

افغان جرمن آنلاین په درښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادښت: دلیکنې د لیکنیزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په ځیر و لولـئ

د احمد شاه ابدالي د دولت لومړيتوبونه :

د افغانستان د پاچا له ټاکل کېدو وروسته احمد شاه ابدالي د خپل دولت د ټېنګښت لپاره دوه مهمي مسألي تر مخ درلودلي : لومړی د قبائيلو سمبالول او د هغوی خوښ ساتل او دوېم د ملي يووالي او د افغان واکمنۍ د لمنې د پراختيا لپاره د يوه ځواکمن او سمبال اردو رامنځته کول. دا سمه ده چې دراني احمد شاه د نادر شاه افشار د دولت په ځېر د ختېځ ډوله زورواک «مستبد» دولت موډل عملاً لېدلی وو خو هغو شرايطو چې د نادر د تاج په سر کولو پر مهال په فارس –ژ/ ايران کې شتون درلود دلته په افغانستان او د افغانستان د هغه مهال په پلازمېنې کندهار کې يې شتون نه درلود.

په بلې وينا په فارس – ژ / ايران کې خلک له پېړيو پېړيو را په دېخوا په دې روږدي شوي ول چې يوه زور واکه ځمکوال نظام ته غاړه کښېږدي او نادر افشار هم د يوه ټينګ او منظم دولت پر ګدۍ پرته له کومې ستونزې او مخالفت ډېره ولګوله او همدغو شرايطو د نادر پر مخ د راټلونکو برياوو لپاره اړين امکانات پرانېستل. خو دراني احمد شاه دې ته اړ وو چې د خپل سلطنت بنسټ دداسې په آزادۍ مينو جنګياليو پرګنو په منځ کې ټېنګ کړي چې بېلابېلي قومي – قبيلوي ځانګړتياوې او تقريباً دسيلين نه منونکي خصوصيتونه يې درلودل او که د نادر شاه دولت ته د فارس د وګړو اطاعت پرتله کړو نو دوی د لږې تجربې خاوندان ول.

احمد شاه دراني پوهېده چې مرکزي ځواک ته په جبري اطاعت، د همداسې پرګنو اړ ايستل ددې پر ځای چې ښې او د خوښۍ وړ پايلي ولري، کېدای شي دده د دولت پر وړاندې د قبائيلو او قومونو د سرانو کرکه، انزجار او کينه راوپاروي او دا هغه څه ول چې احمد شاه ورځخه په کلکه بېزاره وو. ځکه هغه پوهېده چې د افغانانو په منځ کې د يوه هېوادوال کينه او برلاسي د بل هېوادوال پر وړاندې په ځلونو ځلونو له هغې کرکې او کينې څخه خطرناکه ده چې د يوه بل پرَدي زورواکي حاکم پر وړاندې يې په زړه کې نيسي. له دې کبله احمد شاه له هماغې لومړی شېبې اړ وو چې خپله لاره غوره او وټاکي.

له دې چې احمد شاه افغان وو، او د افغان ټولني په قبيلوي ځانګړتياوو او قومي غوښتنو ښه خبر وو نو په لنډې مودې کې د لومړی ستونزې په هواری بريالی شو. په دې مانا چې احمد شاه پوهېده چې قبائيل له خپلو اړوندو ارزښتونو څخه په کلکه دفاع کوي نو ده هم د قومونو او قبائيلو د سرانو ميراثي څښتونلي چې په ډله کې يې ددوی تيول او جاګيرونه هم راټلل مجاز وبلل، د هغوی مستمري معاشونه يې ورزيات کړ، اعزازي القاب ، ملکي او پوځي منصبونه يې د هغوی په کورنېو کې ور ډېر کړل او په دې توګې يې د هغوی ملاتړ او مينه ترلاسه کړه. د هغوی د لا خوشحالولو او راضي کېدلو لپاره يې د قومونو د مشرانو له منځه يوه نهه کسېزه شوری جوړه کړه چې د هغوی له سلا او مشورې پرته به هېڅ سياسي او مهم پوځي ګام اوچت نه کړي[10].

جنرال فريه وايي: احمدشاه له هغو نهو تنو سردارانو څخه يوه شوری جوړه کړی وه چې له ده سره يې يوځای دنادر په لښکر کی خدمت کاوه او د دولتی سکالو په اړوند يې تل ورسره مشوره کوله. احمدشاه هيڅ مهمه سکالو دهغوی له تصويب پرته نه پلی کوله او هغوی ته هيڅ ورکړل شوی ژمنه يی ترېښو لاندی نه کوله. لنده دا چې دهغه حکومت ښه له ډيرو اړخونو د مطلقه سلطنت په پرتله فدرالی جمهوری ته ورته وه. له هری سوبی او بريا وروسته به تر لاسه شويو ولجو او غنايمو ډيری او لويه برخه د خپلو سرتيرو په منځ کی ويشله، هغه هيڅ کله له خپلو رئيسانو سره په متکبرانه ژبی او پر هغوی دلوړ او برلاسی لاس په ښولو چلند نه کاوه او نه يی غوښتل د هغوکسانو د احساس د ټپی کيدلو لامل شی چی يو وخت يی ورسره برابر دريځ درلود او دی يی دشاهی ځواک- دريځ ته لوړ کړی وو.[11]

د سلاکارې شوری له رامنځته کولو وروسته احمد شاه دراني د يوه منظم او پياوړي اردو

---

[10] ـ ګندا سينګهـ ،درانی احمدشاه ،ژباړه : نصرالله سوبمن،۱۳۶۶، ۴۶-۴۵ پ

[11] ـفريه،تاريخ افغانها،۷ څپرکی،ژباړه: سهيل سبزواری،سايت آريايی

افغان جرمن آنلاين په درښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړيکه ټينګه کړئ maqalat@afghan-german.de
يادښت: دليکني د ليکنيزې بنې پازوالي د ليکوال په غاړه ده ، هيله من يو خپله ليکنه له رااليرلو مخکې په ځير و لولئ

د جوړولو تکل وکړ، اردو یې په دوه وو برخو وویشله، لومړۍ برخه یې دایمي او منظمه برخه وه چې له دولت څخه یې معاش اخېست او بله برخه یې غیر دایمي او غیر منظمه برخه په بلې وینا قومي ملیشاېې ځواکونه ول، د قومونو او قبائیلو سرانو به دولت ته د خپلو اړوندو جاګیرونو او تیولونو په بدل کې په ټاکلې شمېرې جنګیالي د خدمت لپاره چمتو کول.

د دراني احمدشاه د اردو دایمي څانګه د « غلامخانۍ» په نامه پادېدله او له دولت څخه به یې وسله او تنخواه تر لاسه کوله ، دا څانګه به تل پوځي خدمت ته چمتو وه. احمد شاه د خپلې تګلارې دوېم عنصر د نادر شاه افشار له چلند او د هغه په اردو کې د خپلې شخصي تجربې پر بنسټ تر لاس لاندې نېولی وو. افشاري پاچا په خپل ساتندوی ګارد کې غیر فارسي – ژ/ ایراني قبائېل لکه افغانان، بلوڅان او وزبکان ځای پر ځای کړې ول. احمد شاه بابا هم د غلامخانې ډلې له غیر پښتنو ډلو څخه جوړې کړې ، د نادر افشار د مهال په پوځي ښوونې او روزنې سمبال او د جګړې د ډګر هغه متجرب قزلباش سپاهیان یې د غلامخانۍ په ډلې کې ځای پر ځال کړل چې نادر افشار په کابل او پنجاب کې پرېښودلي ول[12]. له دغه ګام څخه د احمد شاه موخه د خانانو د اغېز له کرۍ دباندې د سرغاړو قبیلوي رئېسانو پر وړاندې د دباو دداسې یوې همیشنۍ وسیلې درلودل ول چې په آسانۍ یې غاړه مرکزي دولت ته نه ټېټوله.

تل په وسلو سمبال قبائیل، مرکز او شاه ته د تبعیت په منلو سره سره، بیا هم د مرکزي سیاسي ځواک د تجزېې بنسټېز لامل ګڼل کېدل. له همدې کبله ول چې احمد شاه دراني د افغان قبائېلو او ټبرونو سران او مشران په دربار او پلازمېنې کې راټول کړل، هغوی ته یې د جاګیر، تیول، اعزازي القابو، مستمري معاشونو، د دسترخوان د لګښتونو او د نورو منصبونو د ورکړې او هم د هندوستان په ګټورو جګړو کې د هغوی د سمبالولو له لارې له خپل قوم، طایفې او قبیلې څخه لېرې دومره په ځان پورې راټول او تاوده وساتل چې په لنډ وخت کې یې په لوېدیځ کې له نیشاپور او سیستانه نېولې په ختېځ کې تر پنجاب او کشمیر پورې او په شمال کې د آمو له سینده نېولې بیا په سویل کې د عمان تر سمندرګي پورې سیمې د یوې لویې سترواکۍ په کړۍ کې د خپل قلمرو برخې وګرځولې.

خو کله چې د قبائېلو سران او مشران د دولتي مقاماتو په بنسټېزو دریځونو کې ځای پر ځای شول، د وخت په تېرېدلو کرار کرار هغه پخواني مشران نه ول چې نور دې د خپلې قومي او ټبرنۍ اغېزې تر سېورې لاندې واکمني وکړي؛ بلکه په ډېر لنډ وخت کې پر ځمکنیو تیولونو د منګولو په ښخولو او د قبائېلو د نا وېشل شویو ځمکو په غصبولو او نورو لوټماریو په خپله په لویو ځمکوالو او ملاکانو بدل شول، درباري امتیازات او اعزازي القاب یې په یوه بڼه نه په بله بڼه په خپلو کورنېو کې په ارثي ډول وساتل؛ په دې توګې د سلطنتي کورنۍ تر څنګ یو شمېر اشرافي کورنېو سر راپورته کړ چې د فتوحاتو له پړاو وروسته یې پر مرکزي دولت ودانګل، شاهان او شهزادګان یې د خپلو غوښتنو او هېلو د لاس او لوبې وسایل وګرځول او د دولت ځمکواله او قبیلوي خټه او تومنه یې په دې بڼې واړوله چې په پایله کې یې د سدوزیو د ستر‌واکۍ ډېرې د پام وړ برخې له لاسه ورکړې.

غبار واېي : احمد شاه بابا د قبائېلو سران او ځمکوال په دې ډول راضي وساتل چې هغوی ته یې په ملکي او پوځي چارو کې ګډون ورکړ، په غیر مؤقتو جرګو کې به یې د هغوی نظر ته ډېره پاملرنه کوله او په دې توګې یې د اغېزمنو کسانو، خانانو او د قومونو د سرانو پښه په مهمو پوځي -سیاسي ګامونو کې ښکېلوله او هغوی به یې په جنګي سفرونو کې بوخت ساتل. همدا لامل وو چې له یوې یا دوه وو پېښو پرته د هغوی له سرغاړۍ سره مخامخ نه سو. په ۱۷۴۹ ز کال کې یې د خپل ماما عبدالغني خان او څو تنو نورو اغېزمنو توطئه ګرو په اعدامولو د خپل دولت راتلونکې له لویو ځمکوالو سره روښانه کړله.

د احمد شاه بابا سیاسي لیاقت او شخصیت :

پوهاند حبیبي د احمد شاه د شخصیت او سیاست په تړاو لېکي : « احمد شاه، متشرع،

[12] ـ فرهنګ، میر محمدصدیق، افغانستان در پنج قرن اخیر، ۱۳۶۷، د امریکا چاپ ، ۳۸ پ

افغان جرمن آنلاین په درښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادښت: دلیکنې د لیکنیزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په ځیر و لولئ

دیني احکامو ته پالیال، حنفي مذهبی او عالم شخصیت وو. هغه د خپل مهال دوه وو تنو عرفاوو ته ارادت درلود : شاه فقیر الله حصارکي جلال آبادي چې په شکارپور کې خاورو ته سپارل شوی او میا محمد پېښوری (چې سترګې یې په ۱۱۹۰ قمري کال کې له نړۍ پټې کړې دي). احمد شاه تل په سیاست کې د اسلامي اخوت، نرموالي او دوستی پلوی وو. د خپل عسکري ځواک او اقتدار او د شهنشاهی له ځواکمن پرتم سره سره یې په ډهلي، بخارا، خراسان، بلوڅستان او سندهـ کې د حکامو متکرره سرغاړی چلند او سرغاړي کړه وړه بخښلي او تاجونه یې ورکړي دي، ان دا چې د بصیرت څښتانو د احمد شاه دغه پراخ لېد لوري او تاج بخښوونکي چلند ته هک پک پاتې شوي دي. شاه ولي الله ډهلوي وایې : د ابدالي شاه دغه چلند « ددې مادي دنیا د چارو په حساب نه وو.» سره له دې چې احمد شاه جهانګیر وو خو د مسلمانانو د وینو له تویولو څخه یې ډډه کوله. د ستروا کې په چارو کې یې چلند د عدالت او انصاف په تله ولاړ وو، وګړي یې د خپلو بچیانو په توګې ګڼل، له همدې کبله ده چې افغانان ورته « بابا» وایې او دا هغه لقب دی چې له میرویس او رحمن پرته بل چا ته نه دی په نصیب شوی. البته چې احمد شاه یو جنګیالی او فاتح وو مګر د احمد شاه د ټولو فتوحاتو او عسکري چلند له مخې ښکاري چې ورانکاره، لوټمار، زوروا کی « مستبد» او مظلوم وژونکی نه وو؛ هر هغه کار که د سولې او مصلحت پر بنسټ تر سره کېده نو له مسلمانانو سره یې جګړه نه کوله او نه یې د خپل وررور پر ورانده توره له تېکه را ایستله. علامه اقبال د احمد شاه بابا د ځلانده شخصیت په اړوند وایې :

ازدل ودست گهر ریزی که داشت

سلطنت ها برد و بی پروا گذاشت

له همدې کبله بو شمېر لیکوالان پر هغه ګوتنېونه کوي چې ولې یې د ډهلي د سلطنت واګې نالایقو واکمنو ته پرېښودلې؟ مګر که د (امام الهند) شاه ولي الله ډهلوي او د هند د نورو مسلمانو واکمنو او پیاوړ شخصیتونو د لیکونو لړۍ ته له نېږدې کتنه وشي، څرګندېږي چې احمد شاه هېڅ وخت او هېڅکله هندوستان ته د جهانګیری، نېواک، لوټ او تالا لپاره نه وو تللی، هند ته د احمد شاه بابا د تګ بوازېنی موخه د هند د هغو مسلمانانو ژغورنه وه چې ورڅخه یې غوښتنه کړې وه، له بلې خوا هغه نه غوښتل د خپل ملي ځواک مرکز یعنی افغانستان شا ته پرېږدي او د نورو افغان شاهي کورنېو (خلجیو، سوریانو، لودیانو او نورو) په شان په هند کې مستهلک او له منځه لاړ شي. او یا دغه خالص دیني خدمت او في سبیل الله جهاد په دنیوي ناپاکېو او د ډهلي د شاهی په ضبط او د جهانګیری په سولندتوب ککړ کړي، هغه لا مخکې کټ مټ همدغه چلند د افغانستان د نورو ګاونډیو له حکامو سره په تکرار په بخارا، سندهـ، او بلوڅستان کې تر سره کړی وو.

احمد شاه تل د افغانستان طبیعي حدود په پام کې درلودل، که په لوېدیځ کې یې پنجاب او کشمیر تر خپلې اداري لاندې راوستي لامل یې د خپل هېواد د ساتنې لپاره وو. هغه پوهېده چې د هغه د سلطنت او ځواک سرچېنه د افغانستان خاوره او ددغه ټاټوبي پرګنې دي. له همدې کبله ده چې که د « پاني پت» د سوبې او د ډهلي د نېولو لپاره یې د خپل قدرت مرکز او سلطنت شا ته غورځولی وای او د هند په پراخ هېواد کې یې خپل انساني، فکري او اداري ځواک استهلاک کړای وای، ښایي د هغه خپل ټاټوبی، افغانستان، د سلطنت له مرکزیت څخه بې برخې شوی وای او خپلې کورنۍ ته به یې هماغه برخلېک ور په برخې کړی وای چې نورو هندي شویو افغان کورنېو ته مخکې ور په برخې شوی وو او په بشپړې توګې به له منځه تللې وای. نو ځکه د هغه سیاست دا وو چې ګاونډي حکام تر خپل شهنشاهي بیرغ او د پلرنی وضعې تر سیوري لاندې وساتي او خپل ځان په یوه غاصب مقام کې ښکېل نه کړي او نه د یوه سولند او قهار جهانګیر په څېرې کې راڅرګند شي.» [۱۳]

باید ووایو چې احمد شاه بابا له خپل هېواد او پلرني ټاټوبي سره دومره مېنه درلودله چې د هېواد وچ غرونه او شاړې ځمکې یې د نورو هېوادونو له جنت سره نه برابرول. د

---

[۱۳] ـ حبیبي ، تأریخ مختصرافغانستان ، ۲۶۹-۲۷۱ پاڼی

افغان جرمن آنلاین په درښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادښت: دلیکنې د لیکنیزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په ځیر و لولئ

همدې ادعا شاهد د دراني احمد شاه يو غزل دی چې وايي :

د ډيلي تخت هېرَومه چې را ياد کړم — زما د ښکلي پښتونخوا د غرو سرونه
که تمامه دنيا يوخوا، ته بل خوا يې — زما خوښ دي ستا خالي تش ډگرونه
احمدشاه به دغه ستا قدر هېرنه کا — که ونيسي د تمام جهان ملکونه

په خواشينۍ بايد ووايم چې په لوېديځ او ختيځ کې ځمکوال يا فيوډالي رژيمونه يو شان خصلتونه لري. د ستر پيتر او ناپيليون په شان لويو فاتحانو، په امريکا، افريقا او آسيا کې انگليس ښکېلاکگرو ټولو د خپلو پراختيا غوښتنو او فتوحاتو په لړ کې او د خپل قلمرو د پراخولو لپاره وحشتناکو جناياتو ته لاس اچولی دی. له همدې کبله ده چې د نړۍ د اوسنۍ جغرافيې په شکل بندۍ کې زور، تاوترېخوالي او وژنو ټاکونکې ونډه لوبولې ده. د نړۍ هېڅ لوی او وُوړ هېواد د عامه رائيو پر بنسټ نه دی رامنځته شوی چې موږ دې هم پر احمدشاه بابا دا نيوکه وکړو چې ولې د خپلې واکمنۍ قلمرو ته يې په زور او لښکري يونونو شکل ورکړی دی.

اروابښاد غبار له نادر شاه افشار سره په پرتلې د احمد شاه بابا سياسي لياقت ستايي او وايې : « احمد شاه د سياسي او پوځي لياقت په ازمېښت کې د خراساني نادر افشار په شان له يوه ځانگړي تأريخي پړاو څخه بريالی ووت. خو د نادر افشار او احمد شاه تر منځ يو زغرد او روښانه توپير دا وو چې د احمد شاه د دولت بنسټ د نادر ددولت له بنسټ څخه زښت ډېر پوخ او خلک ورڅخه ډېر خوښ ول. حال دا چې د نادر شاه افشار ددولت بنسټ د هغه له مړينې سره جوخت ونړېد او اتباع د هغه له ظلم او ناتاره ترهېدلې او خوابدي ول.» [14]

ډاکټر گندا سينگهـ د احمد شاه بابا په هکله وايي : « د احمد شاه تر ټولو ستر کار دا وو چې افغانان يې د يوه ملت تر کچې سره راټول او سمبال کړل او يو خپلواک هېواد يې ورته په ميراث پرېښود.» نوموړی زياتوي : « احمد شاه هغه پاچا وو چې د افغان قدرت لمنه يې پراخه کړه، له هغوی څخه يې يو موټی ملت جوړ کړ، افغاني دودونو او عنعناتو ته يې وده او پراختيا ورکړه او د همدغه احساس په لرلو يې پر آزادو او خپلواکو قبائيلو له پرغل کولو څخه ډډه وکړه... احمد شاه په ځېرې ښکلی، د عظمت او پرتم خاوند او جذاب شخصيت درلود، خوښ اروا او د ورين تندي خاوند وو، په ناسته ولاړه کې ساده مگر له درنښت او وقاره ډک وو، مذهب ته لېواله، په ټولنو، غونډو، زدوکړو او پوهنې مين او روحاني وو... هڅه يې کوله چې په خپلې ژمنې پالياليِ« وفا» وکړي، او د پاليالۍ روحيه وساتي، ښکار کولو ته لېواله وو. خوراک يې هم ساده وو. هغه په زباد ورسوله چې پرگنې وربانديې داډ لري. هغه له اړتيا پرته خپله توره له تېکه نه را اېستله، اکثره شورشيان به يې بخښل...د نورو مذهبونو او دينونو پر وړانديې يې نرمښت درلود، هندوانو او سيکهانو خپلې ټولې مذهبي آزادۍ درلودلې، مسيحي ارمنيانو ته يې په خپل گارډ کې ځای ورکړ... سره له دې چې له مړينې يې څو سوه کاله تېرېږي مگر د ستر فاتح او ليډر يادونه لا تر اوسه د خپلواک او يو موټي افغانستان د ځوانو او زړو افغانانو او د شريفو او وياړلو پر گڼو په زړونو کې هماغسې ژوندۍ پاتې ده.» [15]

احمد شاه بابا د افغانستان د خلکو له سوکالۍ، سر لوړۍ او استقلال پرته بله هېله نه درلودله، د ډېرو اوږدو ستونزمنو سفرونو او د ژوند او پت د بېلا بېلو خطرونو په گاللو د يوه سرښندويه او زړور افغان مشر او بوميا « پيشوا» او د برخليک ټاکونکو جگړو د ډگر د برميال فاتح په توگې يې افغانانو ته وياړونه وپنځول. هېڅکله يې خپل هېواد ته خيانت ونه کړ او هېڅکله يې خپل هېوادوال خوار او سپک ونه گڼل. هېڅکله يې ځان له خپلو هېوادوالو لوړ او ډېر ونه شمېره. هېڅکله يې وخت په هوساينې او چړچو نه دی تېر کړی. هېڅکله يې له کوم بانديني ځواک څخه دستور نه دی تر لاسه نه کړی او هېڅکله يې پرَدی دستور د ملت پر تندي يې نه دی ټکوهلی. سره له دې چې احمد شاه له شاهانو تاج اخېست او تاج به يې ورکاوه خو هېڅکله يې په خپل سر تاج کښېنښود، برعکس د خپلو نورو هېوادوالو په شان

[14] ـ غبار، افغانستان درمسيرتأريخ، ۳۵۹ پ
[15] ـ گنداسنگه ، هماغه اثر ، ۲۴، ۴۶،۳۴۶،۴۶۴ پاڼې

افغان جرمن آنلاين په درښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړيکه ټينگه کړئ maqalat@afghan-german.de
يادښت: دليکنې د ليکنيزې بڼې پازوالي د ليکوال په غاړه ده ، هيله من يو خپله ليکنه له رااليږلو مخکې په ځير و لولـئ

به بې پګړۍ تړله او له هغوی سره په ګډه پر فرش شوې ځمکې کښېناسته او د هغوی د زړونو براس او خوږ ته به یې غوږ نیوه او د مظلومانو د کړیکو غږ ته به یې ځان رساوه. له خپلو هېوادوالو سره به یې د یوه زړه سواندي پلار په شان چلند کاوه او له همدې کبله ول چې خلکو د « بابا» په نامه یاداوه. د همدغه درنښت له کبله دی چې الفنستن لیکي : « په رښتیا هم که په آسیا کې هر هغه شاه چې د خپل ملت لپاره د درناوي وړتیا ولري نو له احمد شاه پرته به شاه نه وي.» [16]

هېڅ انصاف لرونکی لیکوال او تأریخپوه به نه وي چې افغانستان دې د احمد شاه بابا ګرانبیه میراث ونه شمېري او د هغه استقلال او ملي واکمنۍ ته دې درناوی ونه لري. له دې کبله ده چې احمد شاه بابا ته باید درنښت وشي او د هغه له مهمو سیاسي خدمتونو څخه باید مننذوی اوسو، دا زموږ دنده ده چې د هېواد هر بچي ته د خپلو ملي او سترو مېړنیو شخصیتونو په اړوند د منښت او درنښت درسونه وښیو.

د احمد شاه بابا مړینه :

د دراني احمد شاه پر پوزې باندې له ۱۷۶۴ ز کال وروسته د سرطان دانه څرګنده شوې وه، بابا، د د سرطان د دانې د وخامت له کبله په ۱۷۷۳ ز کال کې د اڅکزیو په سیمې کې د توبې غرونو ته چې دوبی یې تر کندهاره سوړ دی، لاړ. ټپونه یې د هر ورځې په تېرېدلو بد ترېدل، او د ۱۷۷۳ ز کال د جون د میاشتې په لومړیو کې(پنجشنبه، دوم ربیع الاول، سال ۱۱۸۶ هجرقمری) پس له ۲۶ کالوسلطنت یې[17] د یو پېنځوس کالو په عمر له دې نړۍ څخه سترګې پټې کړې. جسد یې کندهار ته راوړل شو او د ځانګړي درنښت او منښت او د ناورین په څپو کې خاورو ته وسپارل شو. دتیمورشاه درانی په امر د بابا پر مقبره باندی یوه خورابښکلی او پرتمینه ګمبته جوړه شوه چی په ۱۱۹۰ قمری کال کی بشپړه شوه[18]. د کندهار د پرګنو د وګړو په منځ کې د دراني احمد شاه آرامځای له زښت ډېر درنښته برخمن دی. تر دې چې که څوک د دښمن د غچ د وېرې له کبله هلته پناه یوسي او کښېني نو ان دولت هم دغسې مجرم ته لاس نه وروړي. پای

په کندهار کې د دراني احمد شاه مقبره

[16] ـ الفنستن، افغانان، ژباړه : آصف فکرت ، ۳۸۱ پ
[17] ـتاریخ احمدشاهی،د منشی محمودالحسینی تالیف،د پوهاندسرورهمایون چاپ،پشاوړجنوری ۲۰۰۱،۵۲۰ مخ
[18] ـتاریخ احمدشاهی،دمنشی محمودالحسینی تالیف، ص ۵۲۲

افغان جرمن آنلاین په درښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادښت: دلیکنې د لیکنیزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په ځیر و لولئ